

К. М. Суторміна,

асистент

кафедри менеджменту банківської діяльності
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМИ ВХОДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР

АНОТАЦІЯ. У статті основну увагу приділено з'ясуванню сутності поняття іноземного капіталу. Розглянуто форми його присутності в банківській системі України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: іноземний капітал, банки з іноземним капіталом, дочірні банки, філія іноземного банку, представництво іноземного банку, субординований борг, синдикований кредит, єврооблігації

АННОТАЦИЯ. В статье основное внимание уделено выяснению сущности понятия иностранного капитала. Рассмотрены формы его присутствия в банковской системе Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: иностранный капитал, банки с иностранным капиталом, дочерние банки, филиал иностранного банка, представительство иностранного банка, субординированный долг, синдицированный кредит, еврооблигации

ANNOTATION. The article focuses on the elucidation of the essence of the concept of foreign capital. We consider the shape of its presence in the banking system of Ukraine.

KEYWORDS: foreign capital, banks with foreign capital, subsidiary banks, foreign bank branch, representative office of a foreign bank, subordinated debt, syndicated loans, Eurobonds

Постановка проблеми. В умовах глобалізації посилюється роль іноземного банківського капіталу. Швидко проникнення іноземних банків на український фінансовий ринок, з одного бо-

ку, позитивно впливає на функціонування банківської системи вцілому, а з другого боку, варто пам'ятати, що надмірне залучення іноземних інвестицій може призвести до залежності від кон'юктури світових фінансових ринків. У зв'язку з цим актуальним є вивчення сутності іноземного капіталу та форм його входження до банківського сектору України.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідження сутності іноземного капіталу в банківській системі відображено у працях таких науковців, як: Савлук М., Чуб О., Козьменко О., Шаповалов А., Смовженко Т., Забчук Г., Дзюблюк О., Гриценко Р., Філонова І. Б., Корнилюк Р., Івасів І. та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз форм входження іноземного капіталу в банківський сектор.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іноземний капітал відіграє важливу роль у розвитку банківської системи та економіки будь-якої країни. Адже в останні роки іноземний капітал у переважній більшості країн світу є важливим джерелом фінансування економіки. За умов нестабільного розвитку економіки України, спричиненого переважно браком стабільних джерел фінансування, присутність іноземного капіталу в банківській системі України дає можливість залучати необхідні ресурси на внутрішні фінансові ринки.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» «банк з іноземним капіталом — це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 %»; «іноземний» — пов'язаний з громадянином або юридичною особою будь-якої країни, крім України [1].

Відповідно до Закону України (надалі — ЗУ) «Про режим іноземного інвестування» іноземний капітал визначається як «...капітал, що надходить на територію України від нерезидентів і бере участь в господарському житті держави» [2].

В «Економічній енциклопедії» поняття «іноземний капітал» висвітлюється як різноманітні форми капіталу (приватний, акціонерний, державний, банківський, промисловий, фінансовий і капітал міжнародних фінансово-кредитних організацій тощо), який належить закордонним власникам [3, с. 726].

Для докладнішого аналізу розглянемо форми входження іноземного капіталу в банківський сектор (рис. 1).

Вибір нерезидентами форми входження іноземного капіталу в банківській системі тієї або іншої країни виходить з реалізуваної ними стратегії транснаціональної експансії. Існує пряма та опосередкована форма входження іноземного капіталу в банків-

ський сектор країни (за характером входження іноземного капіталу). Пряма форма входження — це створення дочірнього банку, відкриття філії (представництва) та придбання діючого банку. До опосередкованої форми входження іноземного капіталу в банківському секторі належать залучення субординованого боргу, залучення синдикуваного кредиту та розміщення єврооблігацій.

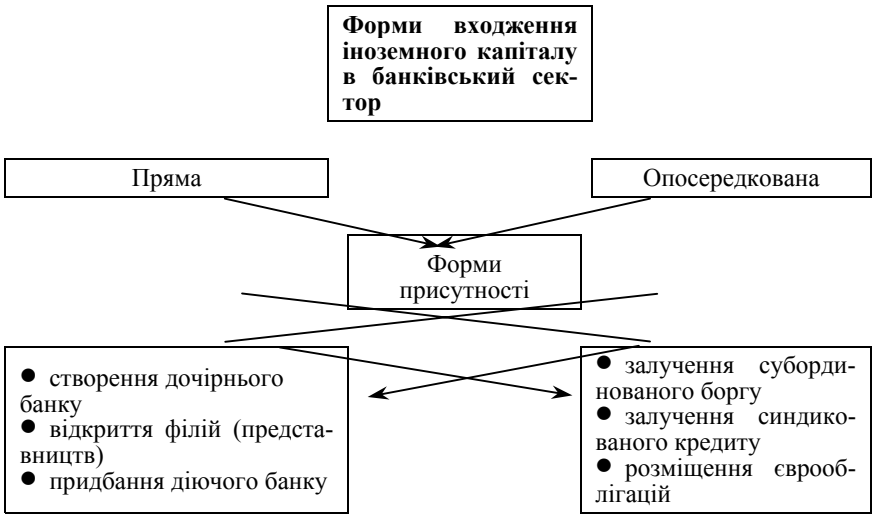

Рис. 1. Форми входження іноземного капіталу в банківський сектор

Першою формою входження іноземного капіталу в банківський сектор є пряма форма, що характеризується безпосередньою участю нерезидентів у капіталів вітчизняних банків.

Відкриття дочірніх банків є характерним для перших етапів розвитку банківської системи України. Він передбачає, що іноземний банк, входячи на ринок нашої держави, створює дочірній банк, що проходить реєстрацію і розпочинає функціонування відповідно до вимог чинного законодавства, 100 % статутного фонду такого банку належить іноземній фінансовій структурі.

Як правило, дочірні банки займаються переважно обслуговуванням великих міжнародних корпорацій, що здійснюють свою діяльність на території України, і не беруть участь у кредитуванні реального сектору економіки і споживчих потреб населення [4, с. 5]. Також такі банки можуть брати участь у фінансуванні великих інвестиційних проектів, але знову ж таки в інтересах міжнародних компаній.

Філія іноземного банку — це відокремлений структурний підрозділ іноземного банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені цього банку [1]. Разом з тим філіал має свій власний баланс і при необхідності може використовувати ресурси місцевого ринку капіталу, залучаючи депозити фізичних осіб, засоби корпоративних клієнтів, міжбанківські кредити і т.д. Філія іноземного банку є його структурним підрозділом, тому не повинна зареєстровувати та сплачувати власний статутний капітал відповідно до вимог законодавства, проте має сплатити так званий приписний капітал у розмірі 10 млн євро. Цей структурний підрозділ здійснює діяльність відповідно до вимог чинного законодавства та Статуту і ліцензій банку, до якого вона входить. Принциповою відмінністю філій від дочірніх банків є те, що нагляд за діяльністю філій іноземних банків здійснюється в першу чергу регулятором у країні походження, а не державним органом країни-реципієнта. Однак важливо зазначити, що кожна країна може створювати свої правила для іноземних філій [5, с. 254].

Представництво іноземного банку — територіально відокремлений структурний підрозділ такого банку, що виконує функції представництва та захисту інтересів банку і не здійснює банківську діяльність [1]. Відкриття представництва іноземного банку є, зазвичай, першим кроком на шляху входження на ринок. Тобто, закордонні банкіри перед тим, як увійти на вітчизняний ринок, мають змогу відкрити представництво, дослідити інвестиційний клімат в державі, специфіку даного ринку, створити підготовчі умови для входження, якщо для цього будуть сприятливі передумови та можливості. Також представництво можуть відкривати в Україні іноземні банки, які поки що не мають на меті увійти на вітчизняний банківський ринок, проте бажають засвідчити наміри на майбутнє і таке інше. Ще одним мотивом для відкриття представництва банку може слугувати те, що банк є кредитором українських промислових підприємств, державних і муніципальних інвестиційних проектів, а також банків, є власником частини капіталу вітчизняних підприємств (як промислового, так і фінансового сектору) та бажає особисто контролювати виконання ними взятих на себе зобов'язань [6, с. 164].

Формою присутності іноземного капіталу в банківському секторі України є іноземний капітал, що прямо впливає на її капіталізацію, тобто його участь у статутних фондах банків на території України. І в процесі виходу іноземного банку на фінансовий ринок нашої держави постає проблема, яким чином, через які механізми це здійснити.

Іноземні банки виходять на новий ринок шляхом придбання акцій місцевого банку. За характером входження іноземної фінансової установи до акціонерного капіталу місцевого банку розрізняють повний продаж, спільний та портфельний [7, с. 98].

Саме ця форма присутності іноземного капіталу на ринках інших країн є найефективнішою, що економить час міжнародних банків на створенні нового бізнесу в певній країні та дозволяє їм демонструвати швидке зростання, впевненіше відстоювати свої позиції.

Другою формою входження іноземного капіталу в банківську систему є опосередкована форма входження, яка представляє собою залучення позичкових коштів на міжнародних фінансових ринках до банківської системи приймаючої країни на основі субординованого боргу, синдигованих кредитів і розміщення єврооблігацій. Дана форма має на меті залучення довгострокових ресурсів, що має позитивний вплив на розвиток банківської системи.

Субординований борг — це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до угоди не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років, а у випадку банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів, усіх інших зобов'язань банку, в тому числі депозитів та інших боргових інструментів. При цьому сума таких коштів, включених до капіталу, не може перевищувати 50 % розміру основного капіталу з щорічним зменшенням на 20 % від його первинної вартості протягом п'яти останніх років дії угоди [1].

Кошти, залучені на умовах субординованого боргу, можуть включатися до капіталу банку після отримання дозволу Національного банку в разі їх відповідності таким критеріям:

- є незабезпеченими, субординованими і повністю сплаченими;
- не можуть бути погашені за ініціативою власника;
- можуть вільно брати участь у покритті збитків без пред'явлення банку вимоги щодо припинення торговельних операцій;
- дозволяють відстрочення обслуговування зобов'язань щодо сплати відсотків, якщо рівень прибутковості не дозволяє банку здійснити такі виплати.

Залучення коштів (депозитів) на умовах субординованого боргу з метою врахування цих коштів до капіталу банку може здійснюватися як шляхом укладення прямих договорів між банком-боржником та інвестором, так і шляхом випуску банком-

боржником боргових цінних паперів. Боргові цінні папери під субординований борг випускаються у вигляді ощадних/депозитних сертифікатів.

Така форма присутності іноземного капіталу для вітчизняних банків є досить вигідною. Так, даний ресурс банки залучають на довгий термін (строком понад 5 років). Це дуже вигідно, так як по-перше, ставка процента за таким боргом є досить низькою, тим більше зважаючи на законодавчі обмеження, а по-друге, такий капітал не можна достроково вилучити. До того ж у цьому випадку йде перевага форми над суттю. За своєю суттю субординований борг є кредитом, отриманим від міжнародних банків або материнської структури. Як відомо, кредити не можуть включатися до складу капіталу. Але за формою субборг включається до складу банківського капіталу, хоч і 2-ї групи.

До опосередкованої форми присутності іноземного капіталу в банківській системі відносять синдикувані кредити (синдикати). Синдикуваний кредит — це кредит, що надається консорціумом (синдикатом, тобто групою) міжнародних банків, вітчизняним банкам [9, с. 78]. Такі кредити є як правило великими і, зважаючи на обсяг і ризики, не може бути наданий одним банком. Для надання такого кредиту кілька великих і авторитетних банків виступають його організаторами (дуже часто ними є материнські структури українських банків). Ці банки об'єднують ресурси багатьох міжнародних банків, які вони можуть надати у користування, розподіливши між собою можливі ризики. Потім уся сума коштів надається позичальнику — українському банку. Перевагами такої форми присутності іноземного капіталу є невисока відсоткова ставка, оскільки банки-кредитори, що входять до синдикату, представляють країни з дуже низькими (порівняно з Україною) обліковими ставками та низькою маржею і спредом між залученням та розміщенням фінансових ресурсів.

Також до опосередкованої форми входження іноземного капіталу в банківську систему відносять розміщення українськими банками так званих єврооблігацій (євробондів) — цінних паперів власного боргу, які емітовані та деноміновані в доларах США та євро [9, с. 22—23]. Сучасна єврооблігація — емісійний борговий цінний папір на пред'явника, який обертається на зовнішніх для емітента ринках, як правило, у значних (понад 100 млн дол. США) обсягах і на довгостроковій основі, деномінований у валюті, відмінній від національної валюти емітента, розміщення якого здійснює міжнародна фінансова

установа (інвестиційний банк) або група (синдикат) таких установ.

Розміщення єврооблігацій в Україні протягом 2009–2011 рр. здійснювалось ПАТ «Альфа-Банк Україна», ПАТ «ПриватБанк», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ «Ощадбанк».

Це робить можливим вихід на ринок іноземних інвесторів, оскільки даний вид інвестицій є досить прибутковим і є привабливим для іноземного капіталу як способу його вкладення, а для українських банків — як методу його залучення.

Також іноземні інвестори, працюючи на ринку, можуть у такий спосіб залишатися анонімними та ухилятися від сплати податків. Ця форма присутності іноземного капіталу з'явилася в Україні зовсім недавно через значні законодавчі обмеження, які існували, а також через великі витрати, пов'язані з цим. Проте такі обмеження були скасовані і це відкрило українським банкам шлях до даної форми фінансування.

За характером регулювання входження іноземного капіталу виділяють приховану та наявну форму приходу іноземного капіталу у банківський сектор. Законодавством України визначено, що банк вважається «банком з іноземним капіталом», якщо частка капіталу в ньому, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 % (наявна форма присутності).

У банківському секторі України бувають випадки, коли нерезиденти застерігаються купувати контрольний пакет акцій українського банку одразу. Замість цього, щоб увійти в курс справ, купується міноритарний пакет менше 10 % акцій. Така операція не передбачає отримання рішення від НБУ. У випадку позитивного ходу справ участь у капіталі місцевого банку збільшується. Основною метою купівлі міноритарного пакету акцій місцевого банку є спостереження потенційними іноземними інвесторами за вітчизняним банківським ринком та оцінка перспектив масштабного виходу на нього у майбутньому [12, с. 47].

Висновки з проведеного дослідження. Іноземний капітал може мати кілька форм входження до банківської системи, а саме пряму та опосередковану. Кожна з яких має як переваги, так і недоліки. Серед форм присутності іноземного капіталу в банківському секторі розрізняють: капітал нерезидентів у статутних фондах банків, філії та представництва іноземних банків, субординований борг, синдикувані кредити, а також капітал, залучений шляхом розміщення єврооблігацій.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 року № 2121-III—[Електронний ресурс] // Сайт Верховної ради України. — Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>
2. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 07 грудня 2000 року № 2121-III—[Електронний ресурс] // Сайт Верховної ради України. — Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр>
3. *Гаврилишин Б.Г., Мочерний С.В., Устенко О.А.* Економічна енциклопедія. — К.: Академія, 2000. — Том 1. — 816 с.
4. *Мищенко В., Набок Р.* Іноземний капітал у банківській системі країн Центральної та Східної Європи. Уроки для України // Банківська справа. — 2006. — №5-6. — С. 3–15.
5. *Філонова І.Б.* Державне регулювання іноземного капіталу в банківській системі: світовий досвід та українські реалії // Інноваційна економіка — 2012. — №6. — С. 253–259.
6. *У.В. Владичин.* Іноземне банківництво: ознаки та види // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — № 6. — Т. 4. — С. 163–166.
7. *Козоріз М.А.* Методологічні засади дослідження впливу іноземного капіталу на розвиток банківської системи України // Фінанси України. — 2007. — № 11. — С. 95–103.
8. *Антоневська Ю., Кондолева А.* Аналіз напрямків залучення іноземного капіталу українськими банками // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. — 2009. — №2 (18). — С. 76–80.
9. *Анісімова Л.А., Вахнюк Т.П.* Єврооблігації — альтернативний шлях поповнення пасивів кредитно-фінансових установ // Економіка. Проблеми економічного становлення. — 2011. — №2. — С. 21–27.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2012